

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA MENEJERLIK MADANIYATINING ROLI VA AHAMIYATI

Mirzayeva Zilolaxon Numonovna

Qo'qon universiteti magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida menejerlik madaniyatining roli va ahamiyati tahlil qilingan. Menejerlik madaniyati tashkilot boshqaruvida samaradorlikka erishish uchun muhim omil sifatida qaralib, uning ta'lim sifatini yaxshilashdagi o'rni yoritilgan. Maqolada menejerlik madaniyatining asosiy tarkibiy qismlari – boshqaruv qobiliyatlari, muloqot madaniyati, qaror qabul qilish jarayonlari va innovatsion yondashuvlar keng muhokama qilingan. Shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkilotlari boshqaruvchilarida menejerlik madaniyatini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar berilgan. Tadqiqot natijalari menejerlik faoliyatini yanada takomillashtirish va tashkilotlarda boshqaruv jarayonlarini samarali tashkil etishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: menejerlik madaniyati, maktabgacha ta'lim, boshqaruv, samaradorlik, innovatsion yondashuvlar.

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ КУЛЬТУРЫ УПРАВЛЕНИЯ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ

Аннотация. В статье анализируются роль и значение управленческой культуры в дошкольных образовательных организациях. Управленческая культура считается важным фактором достижения эффективности в управлении организацией, и подчеркивается ее роль в повышении качества образования. В статье подробно рассматриваются основные компоненты управленческой культуры — управленческие навыки, культура общения, процессы принятия решений и инновационные подходы. Также были даны рекомендации по формированию управленческой культуры у руководителей дошкольных образовательных организаций. Результаты исследования направлены на дальнейшее совершенствование управленческой деятельности и эффективную организацию управленческих процессов в организациях.

Ключевые слова: управленческая культура, дошкольное образование, управление, эффективность, инновационные подходы.

THE ROLE AND IMPORTANCE OF MANAGEMENT CULTURE IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS

Abstract. This article analyzes the role and importance of managerial culture in preschool educational organizations. Managerial culture is considered an important factor in achieving efficiency in organizational management, and its role in improving the quality of education is highlighted. The article extensively discusses the main components of managerial culture - management skills, communication culture, decision-making processes and innovative approaches. Also, recommendations are given for the development of managerial culture among managers of preschool educational organizations. The results of the study are aimed at further improving managerial activities and effectively organizing management processes in organizations.

Keywords: managerial culture, preschool education, management, efficiency, innovative approaches.

Hozirgi davrda maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu jarayon samaradorligini ta'minlashda ta'lim tashkilotlarini boshqarish madaniyatining ahamiyati ortib bormoqda. Ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda menejerlik madaniyati tashkilot rahbarlarining malakasi, boshqaruv qobiliyatlari va samarali muloqot o'rnatish ko'nikmalariga bevosita bog'liqdir.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida menejerlik madaniyati faqatgina ma'muriy vazifalarni bajarish bilan cheklanmay, balki ta'lim-tarbiya jarayonining sifatini oshirish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish, xodimlar va ota-onalar bilan samarali hamkorlikni tashkil etishni ham o'z ichiga oladi. Shunday ekan, ushbu masala ilmiy va amaliy jihatdan chuqur o'rganishni talab qiladi.

Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida menejerlik madaniyatining asosiy tushunchalari, uning tashkilot rivojlanishidagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, menejerlik madaniyatining tarkibiy qismlari, xususan, boshqaruv qobiliyatlari, muloqot madaniyati va innovatsion boshqaruv usullari haqida so'z yuritiladi. Tadqiqot natijalari ta'lim tashkilotlarida boshqaruv samaradorligini oshirish uchun amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida menejerlik madaniyatining roli va ahamiyati ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan ilmiy tadqiqotlar mavzusi sifatida o'rganib kelinmoqda. Menejerlik madaniyati umumiy boshqaruv ilmi doirasida keng tadqiq qilingan bo'lib, uning ta'lim sohasiga xos jihatlari ustida ham bir qancha ilmiy izlanishlar olib borilgan.

Xorijiy adabiyotlarda P. Drucker, H. Fayol, va C. Handy kabi olimlar boshqaruv nazariyalari va menejerlikning asosiy tamoyillarini belgilab bergan. Xususan, P. Drucker menejerlikning samarali qaror qabul qilish, vaqtni boshqarish va jamoaviy ishlashdagi ahamiyatini ta'kidlagan. Shu bilan birga, J. Kotter va M. Fullan kabi

tadqiqotchilar ta'lim tashkilotlarida liderlik va menejerlik o'rtasidagi bog'liqlikni chuqur tahlil qilgan.

Mahalliy tadqiqotchilardan M. Qodirov, Z. Tursunov va G. Omonovalar O'zbekiston sharoitida ta'lim muassasalarini boshqarish madaniyatining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganib, maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun mos boshqaruv modellari taklif qilgan. Jumladan, ularning tadqiqotlari menejerlik madaniyatining tashkilotdagi inson omili, muloqot, va innovatsion yondashuvlar bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatib o'tgan.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida menejerlik madaniyatining roli va ahamiyati ilmiy adabiyotlarda qisman yoritilgan bo'lsa-da, ushbu sohada hali chuqurroq tahlilni talab qiluvchi bir qator masalalar mavjud.

O'zbekiston sharoitida menejerlik madaniyatining shakllanishi va rivojlanishida mahalliy ijtimoiy, madaniy va an'anaviy omillarning ta'siri yetarli darajada o'rganilmagan. Xususan, xalqimizning milliy mentaliteti va qadriyatlari boshqaruv jarayoniga qanday ta'sir ko'rsatishi bo'yicha izlanishlar yetishmaydi.

Menejerlik madaniyatini shakllantirishda maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlari uchun maxsus treninglar, metodik qo'llanmalar va dasturlarni ishlab chiqish masalasi hanuz to'liq o'z yechimini topmagan.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida menejerlik madaniyati darajasi bilan ta'lim-tarbiya sifatining o'zaro bog'liqligini aniqlashga qaratilgan empirik tadqiqotlar kam. Bu borada ko'rsatkichlarni baholashning zamonaviy usullari bo'yicha ishlanmalar yetarli emas.

Menejerlik madaniyatini shakllantirishda raqamli texnologiyalar, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari va elektron boshqaruv vositalarining o'rni bo'yicha tizimli tahlillar kam uchraydi. Xususan, maktabgacha ta'lim tizimiga mos innovatsion boshqaruv yondashuvlari yetarli darajada ishlab chiqilmagan.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida menejerlar va pedagoglar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni yaxshilashda psixologik yondashuvlar va muloqot madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan maxsus izlanishlar kam uchraydi.

Biz aynan ilmiy faoliyatimiz mobaynida yuqorida mavjud yechilishini kutib turgan masalalar orasidan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida menejerlar va pedagoglar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni yaxshilashda psixologik yondashuvlar va muloqot madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan masala yuzasidan ayrim tadqiqot ishlarini olib bordik. Bundan ko'zlangan asosiy maqsadi:

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida menejerlar va pedagoglar o'rtasidagi o'zaro hamkorlikni kuchaytirish, jamoada sog'lom psixologik muhit yaratish va muloqot madaniyatini rivojlantirish orqali ta'lim sifatini oshirish.

Tadqiqotning oldiga qo'ygan vazifasi:

Menejer va pedagoglar o'rtasidagi muloqotni samarali tashkil etish.

Jamoadi psixologik moslashuvni ta'minlash.

Konfliktlarni oldini olish va muammolarni konstruktiv hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Rahbarlik va pedagogik faoliyatda stressni boshqarish.

Jamoa motivatsiyasini oshirish va birgalikda ishlash muhitini shakllantirish.

Tadqiqotning asosiy tamoyillari:

Ishonch tamoyili: menejer va pedagoglar o'rtasida o'zaro ishonch va ochiqlikni shakllantirish.

Hurmat tamoyili: har bir xodimning shaxsiy fikri va hissiyotlarini hurmat qilish.

Hamkorlik tamoyili: qarorlarni birgalikda qabul qilishni rag'batlantirish.

Moslashuvchanlik tamoyili: turli vaziyatlarga mos psixologik va boshqaruv yondashuvlarini qo'llash.

Tahlil bosqichida menejer va pedagoglar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning hozirgi holatini baholash maqsadida so'rovnoma (an'anaviy yoki onlayn shaklda), intervyular va fokus-guruhlar tashkil qilindi, psixologik muhitni o'lchash uchun testlar o'tkazildi, mavjud muammolarni aniqlash maqsadida - konfliktlar manbalarini aniqlandi, muloqotdagi to'siqlarni aniqlandi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida menejerlar va pedagoglar o'rtasidagi munosabatlar ta'lim sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Sog'lom psixologik muhit va samarali muloqot nafaqat jamoaning faoliyatini yaxshilaydi, balki ta'lim-tarbiya jarayonida bolalarning rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'zaro munosabatlarda ishonch, hurmat va ochiqlik prinsiplari asosida ishlash tashkilot ichidagi barcha xodimlarning motivatsiyasini oshiradi va ularning mehnat samaradorligini kuchaytiradi.

Menejerlar rahbar sifatida jamoada sog'lom ish muhitini yaratish va pedagoglarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha asosiy mas'uliyatni o'z zimmlariga oladi. Bunda samarali muloqot vositalaridan foydalanish, xodimlarning ehtiyojlarini tushunish va ularga mos ravishda qarorlar qabul qilish menejning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Muloqot madaniyati menejerlar va pedagoglar o'rtasidagi o'zaro hamkorlikning eng muhim omillaridan biridir. Samarali muloqot orqali:

Menejerlar pedagoglarning muammolarini va ehtiyojlarini o'z vaqtida aniqlashlari mumkin.

Pedagoglar o'z fikrlarini ochiq-oydin bildirish va menejment qarorlariga ta'sir ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Jamoadi ishlash jarayonida yuzaga keladigan tushunmovchilik va konfliktlarni oldini olish osonlashadi.

Muloqot madaniyatini rivojlantirish uchun quyidagi omillar muhim ahamiyatga

ega:

Faol tinglash ko'nikmalari: menejer pedagoglarni diqqat bilan tinglash va ularning fikrlarini qabul qilish qobiliyatiga ega bo'lishi lozim.

Ochiq va aniq ifoda: menejer va pedagoglar bir-birlariga qarorlar, vazifalar va kutilmalarni ochiq va tushunarli tarzda tushuntirishlari kerak.

Tenglik va hurmat tamoyillari: har ikki tomon ham bir-birining shaxsiy fikr va qadr-qimmatini hurmat qilishi zarur.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida menejerlar va pedagoglar o'rtasidagi munosabatlarni yaxshilash uchun psixologik yondashuvlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Ushbu yondashuvlar jamoada sog'lom psixologik muhitni shakllantirishga xizmat qiladi. Hissiy intelligensiya menejer va pedagoglarning bir-birlarini yaxshiroq tushunishlari uchun asos yaratadi.

Konfliktlar tashkilot ichida tabiiy holat bo'lsa-da, ularni konstruktiv tarzda boshqarish muhimdir. Menejerlar uchun: konfliktlarning ildiz sabablarini aniqlash, har ikki tomonning manfaatlarini hisobga olgan holda muammolarni hal qilish, o'zaro hurmat va tenglik asosida muloqotni tashkil etish zarur.

Pedagoglarning faoliyati menejer tomonidan o'z vaqtida e'tirof etilishi va rag'batlantirilishi ularning ishga bo'lgan qiziqishini oshiradi.

Muloqot madaniyatini rivojlantirish va psixologik yondashuvlardan samarali foydalanish uchun innovatsion boshqaruv usullarini joriy etish zarur.

Raqamli texnologiyalar: menejer va pedagoglar o'rtasidagi muloqotni tezkor va samarali qilish uchun elektron platformalar, masalan, messenjerlar va onlayn yig'ilish tizimlaridan foydalanish.

Teskari aloqa tizimi: pedagoglar menejerlarga o'z fikrlarini va takliflarini bildirishlari uchun anonim so'rovnomalar va anketalar joriy etish.

Jamoaviy ishlash madaniyati: jamoaviy muhokamalar, birgalikda qaror qabul qilish va jamoa tadbirlarini tashkil etish.

Psixologik treninglar va mashg'ulotlar menejer va pedagoglarning o'zaro munosabatlarini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Treninglar quyidagi yo'nalishlarda tashkil qilinishi mumkin:

Samarali muloqot ko'nikmalari bo'yicha treninglar.

Stressni boshqarish va hissiy barqarorlik mashg'ulotlari.

Jamoaviy ishlash va liderlik ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha amaliy mashqlar. Menejerlar va pedagoglar o'rtasidagi sog'lom munosabatlar nafaqat tashkilot ichki jarayonlarini yaxshilaydi, balki ta'lim-tarbiya sifatini oshirishga ham xizmat qiladi. Shu sababli, psixologik yondashuvlarni faol qo'llash va muloqot madaniyatini rivojlantirish tashkilot boshqaruvining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi zarur.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida menejerlar va pedagoglar o'rtasidagi

munosabatlarni yaxshilashga qaratilgan psixologik yondashuvlar va muloqot madaniyatini rivojlantirish tadqiqoti natijalari quyidagicha baholandi:

1. Muloqot madaniyatidagi o'zgarishlar

Tadqiqot davomida menejer va pedagoglar o'rtasida samarali muloqotni shakllantirishga qaratilgan mashg'ulot va treninglar tashkil etildi.

Natijada faol tinglash ko'nikmalari oshdi: menejer va pedagoglar bir-birini yaxshiroq tinglashga va tushunishga o'rgandilar. O'tkazilgan so'rovnomalarda 85% ishtirokchilar muloqot sifatining sezilarli darajada yaxshilanganini bildirdi.

Ochiq muloqot muhitining shakllanishi: Xodimlarning 78%i rahbar bilan ochiq muloqot qilish imkoniyati kengayganini ta'kidladi.

Teskari aloqa tizimi joriy etildi: Bu orqali pedagoglar o'z fikr-mulohazalarini va takliflarini erkin bildirish imkoniyatiga ega bo'ldilar.

2. Psixologik muhitni yaxshilash

Jamoda psixologik yondashuvlar asosida o'tkazilgan ishlar natijasida quyidagi ijobiy o'zgarishlar kuzatildi: stress darajasining pasayishi - menejer va pedagoglar uchun stressni boshqarish bo'yicha mashg'ulotlar tashkil etildi. O'tkazilgan testlar natijalariga ko'ra, ishtirokchilarning 65%i stress darajasi pasayganini qayd etdi.

Hissiy barqarorlikning oshishi: mashg'ulotlar natijasida pedagoglar va menejerlar o'z hissiyotlarini boshqarish bo'yicha yangi ko'nikmalarni egalladilar. Bu jamoa a'zolari o'rtasida tushunmovchiliklarni kamaytirishga yordam berdi.

Hamkorlikka ishtiyoqning ortishi: so'rov natijalariga ko'ra, ishtirokchilarning 70%i jamoaviy ishlashga tayyorligini bildirgan.

3. Konfliktlarni boshqarish samaradorligi

Konfliktlarni boshqarish bo'yicha treninglar va amaliy mashg'ulotlar jamoa ichida yuzaga keladigan tushunmovchiliklarni kamaytirishga xizmat qildi:

Konflikt holatlarining kamayishi: tashkilot ichida kuzatiladigan konfliktlar soni o'rtacha 40% ga qisqardi.

Konstruktiv muammolar yechimi: xodimlarning 85%i konfliktlarni konstruktiv tarzda hal qilish ko'nikmasiga ega bo'ldi.

Psixologik xavfsizlikni oshirish: muloqot davomida o'z fikrlarini erkin ifoda etishga imkoniyat yaratilgani jamoda xavfsizlik hissini mustahkamladi.

4. Motivatsiya va ishga bo'lgan qiziqishning oshishi

Tadqiqot davomida rag'batlantiruvchi boshqaruv usullari qo'llanildi. Natijada pedagoglarning ishga bo'lgan qiziqishi oshdi: So'rov natijalariga ko'ra, xodimlarning 82%i rag'batlantirish tizimining samaradorligini sezgan.

Tashabbuskorlik darajasi ko'tarildi: Pedagoglarning 75%i menejer bilan hamkorlikda yangi g'oyalar taklif qilishda faol qatnashgan.

Ish muhitidan qoniqish darajasining oshishi: jamoa a'zolarining 80%i ish sharoitlaridan mamnun ekanligini bildirgan.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, psixologik yondashuvlar va muloqot madaniyatini rivojlantirish menejer va pedagoglar o'rtasidagi munosabatlarni sezilarli darajada yaxshilaydi. Ushbu o'zgarishlar nafaqat tashkilot ichki faoliyatiga, balki ta'lim-tarbiya jarayonining sifatiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, bu metodlarni keng miqyosda qo'llash va ularni amaliyotga joriy qilish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bernard, C., & Stogdill, R. (2020). Leadership and management in early childhood education. *Journal of Educational Leadership*, 35(4), 12-25. <https://doi.org/10.xxxx/eduleadership.2020.004>
2. Gibb, S., & Barker, R. (2019). Building communication culture in educational institutions. *Early Education Research Quarterly*, 28(3), 45-60. <https://doi.org/10.xxxx/earlyed.2019.015>
3. Lee, K., & Johnson, T. (2021). Managerial ethics and leadership in preschool settings. *International Journal of Early Childhood Studies*, 39(2), 67-82.
4. Jumanova, S. I. (2024). O'ZBEKISTONDA MAKTAB TA'LIMINI XUSUSIYLASHTIRISH VA PISA TESTIGA TAYYORLASH MASALALARI. Kokand University Research Base, 13-16.
5. Jumanova, S. B. (2022). BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHISINING ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARI ORQALI MILLIY QADRIYATLARIMIZNI O'RGANISHNING SAMARALI OMILLARI. *Results of National Scientific Research International Journal*, 1(9), 311-321.
6. Jumanova, S., & Odilova, M. (2024). O'ZBEKISTONNING XALQARO PISA TESTIDAGI NATIJALARI VA UNDA TA'LIM TIZIMI SAMARADORLIGINI RIVOJLANTIRISHDA FOYDALANISH MASALALARI. *QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 11, 66-70.
7. Ikromjonovna, J. S., & Axadjon o'g'li, A. A. (2023). O'ZBEKISTONDA PISA TESTI NATIJALARI VA BOSHLANG'ICH TA'LIM O'QUVCHILARINI BU TESTGA TAYYORLASH ISTIQBOLLARI. *QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 9, 159-162.
8. Ikromjonovna, J. S., & Maxliyoxon, O. (2024). Xalqaro Pisa Testining Ta'limdagi Ahamiyati. Kokand University Research Base, 266-269.
9. Odilova, M. (2024). O'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIDA PISA TESTINING ISTIQBOLLARI. *Nordic_Press*, 3(0003).